

RAFO BOGIŠIĆ

PAVAO VITEZOVIĆ KAO KROATIST

Rafo Bogišić
Filozofski fakultet u Zagrebu
HR 10000 Zagreb

UDK:886.2.09 Ritter Vitezović, P.
Stručni članak
Ur.: 1995-09-13

Autor članka opisuje život Pavla Rittera Vitezovića i ističe značenje njegovih ideja i njegov doprinos kroatistici. Po autorovu mišljenju Vitezovićeva djela predstavljaju ideološko jedinstvo, koje je povezano s njegovim racionalnim i emotivnim odnosom prema potrebama hrvatskoga naroda njegova doba, a svoja je latinska djela oblikovao na istoj razini. Zbog toga se može reći da latinska i hrvatska djela ovoga velikog čovjeka predočuju jedinstvenu cjelinu. Pavao Ritter Vitezović podredio je svoju raznoliku djelatnost potrebama svoga hrvatskoga naroda i hrvatskoj državotvornoj ideji.

Atribut *kroatist* u slučaju Pavla Vitezovića ima dva značenja, ima dvostruko utemeljenje. Ovaj čovjek cijeli je svoj život proveo i svu svoju javnu, znanstvenu, društvenu i književnu djelatnost obavljao u znaku i u smislu borbe za Hrvatsku, za Hrvatsko Kraljevstvo, za atribut *hrvatski*. Cijeli Vitezovićev život prošao je u misiji koju je sam sebi odredio: pomoći svom narodu i svojoj domovini. Želio je hrvatski atribut spasiti, vratiti ga na staru mjeru, u stare prostore i stare okvire.

S druge strane postoji opsežan Vitezovićev opus napisan hrvatskim jezikom, pa je Vitezović kroatist i u književno-filološkom pogledu.

Hrvatska kvaliteta Vitezovićeva života i rada ima sva obilježja hrvatske tradicije i hrvatskog humanizma. Kao i mnogi hrvatski književnici prije njega našavši se u situaciji da može djelovati samo riječju, on se poput humanista toj riječi utekao pouzdavajući se u njezinu snagu i moć. Bio je njom obuzet, njoj vjeran, u riječ je polagao velike nade i velike planove. Konačno, možemo reći da je kroatist i po tome što je nevoljama i neprilikama u osobnom životu plaćao

svoju narodnu duhovnu ponesenost, vlastitom žrtvom plaćao je svoje idealno humanističko nastojanje.

Osim ovih fundamentalnih kroatističkih nastojanja i kategorija, tako jasno vidljivih u Vitezovićevu životu i djelu ima u ovog čovjeka još jedna tipična hrvatska zanimljivost. Vitezović spada među one značajne i naglašenim hrvatskim rodoljubljem ponesene djelatnike, koji tek svojim neposrednim pretšasnicima pripadaju hrvatskom narodnom tijelu. Filippo De Diversis, Ivan Tanzlinger Zanotti, Baro Bettera, Franjo Maria Appendini, Marko Bruerević i dr. pa u novije vrijeme Vatroslav Lisinski, Dimitrije Demetar, Ljudevit Gaj, August Šenoa i dr. primjeri su i uzorci snažne i duboko usađene hrvatske kvalitete koja pripadnike ili neposredne potomke doseljenika prihvaća i uključuje u svoj domaći hrvatski narodni zagrljaj i čini od njih oduševljene, uvjerene i dosljedne čimbenike i djelatnike hrvatskog narodnog i kulturnog subjekta. Ova asimilacija zasnovana isključivo na humanističkim motivima, premisama i temeljima jasno i najbolje svjedoči ne samo o njihovu djelovanju nego i o kvaliteti hrvatskog kulturnog bića općenito, odnosno o karakteru i razinama borbe hrvatskog naroda za svoje održanje.

Motivi života i djelovanja Pavla Vitezovića su jedinstveni. Jedinstvenim hrvatskim nastupom Vitezović je sjajni primjer prakse i funkcije polilingvizma koji je vladao u hrvatskoj kulturnoj sferi od početka, da u 17. i 18. stoljeću doživi svoje novo, veliko i svestrano bogato razdoblje. U kulturno prosvjetnom, znanstvenom i literarnom djelu očitovanom na latinskom i narodnom jeziku ukazuje se tipična hrvatska kulturna situacija u kojoj je latinsko-narodni bilingvizam trajno nazočan i jedan od fundamentalnih elemenata hrvatske sudbine. Taj bilingvizam tijekom stoljeća na plošni način govori o dubokim, intimnim, temeljnim slojevima i razinama na kojima je hrvatski kulturni subjekt zasnovan i izgrađen.

Hrvatski polilingvizam 17. i 18. stoljeća posljednje je stvaralačko razdoblje ovog fenomena i ujedno vrijeme kad će taj fenomen biti od presudne važnosti pri oblikovanju novije i moderne hrvatske narodne svijesti i sudbine. To je ujedno razlogom da se Vitezovićevo znanstveno i literarno djelo može svrstavati prema različitim medijima samo, ako imamo u vidu plošni jezični izraz, dakle medij koji je u stanovitom trenutku autor smatrao najprikladnijim. Uvodne pak napomene koje smo upravo izrekli prema tome jednako vrijede za Vitezovićeva djela napisana latinskim ili narodnim hrvatskim jezikom.

U kronološkom pogledu razni aspekti Vitezovićeva kulturnog, književnog i znanstvenog djelovanja s obzirom na medij međusobno se isprepliću. Različito djelovanje javljalo se u raznim životnim etapama i prigodama, u različitim

okolnostima, odnosno prema tome kako su to zahtijevale potrebe, mogućnosti, autorske sklonosti i namjere. Tako već u mladim danima, boraveći pretežito u Kranjskoj zajedno s uglednim historičarem Valvazorom, piše pjesme na hrvatskom i latinskom jeziku, ali piše i historijska djela. Književnim i znanstvenim radom baviti će se i za vrijeme, dok bude zastupnikom grada Senja na saborima u Sopronju i Požunu (1681.-1687.), gdje kao zastupnik Kraljevine (agens regni) brani povlastice svoga rodnog grada. Upravo u to vrijeme, 1684., tiskati će *Odiljenje Sigetsko*. U godinama poslije toga, a posebno dok je bio upraviteljem gradske tiskare u Zagrebu (1694.-1699.), nastao je niz kalendara, a zatim i neka značajna djela, kao npr. *Kronika aliti spomen svega svijeta vikov* (1696.). Poslije toga ponovno se angažira u političkom životu oko reintegracije hrvatskih zemalja (1699.-1703.), ali istovremeno piše i tiska neka svoja djela mahom povezana uz rad u tiskari i namijenjena uglavnom puku za pouku i zabavu. Takav je *Misečnik hervatski za g. 1703*, *Priručnik aliti razlike mudrosti cvitje* (1703.) i *Lado horvatzki iliti Sibila*. Tih godina tiskati će i poemu *Sejdnčica aliti djačka od sejnskoga na moru junaštva, učinjenoga u misecu sičnju leta tekućega 1704*. Isto tako u raznim razdobljima svoga života, zapravo tijekom cijelog svog života, pisao je i tiskao historijska djela napisana latinskim jezikom, npr. *Apographum ex Joanne Lucio*, 1681.; *Anagrammaton liber primus*, 1687.; *Croatia rediviva*, 1700.; *Plorantis Croatiae saecula duo*, 1703., *Bosna captiva*, 1712. itd.

Radi lakšeg uvida u jedan život i opus a i zbog neophodnih metodoloških razloga spoznaje jednog literarnog, stručnog, općekulturnog i znanstvenog opusa, moramo uočiti i napose spomenuti pojedine kvalitete Vitezovićeva djela i doprinosa ostvarenog na hrvatskom jeziku. To su:

1. Povijesna djela, odn. *Kronika aliti spomen svega svita vikov*, u Zagrebu, 1696.
2. Kulturno prosvjetni rad, organiziranje i rukovođenje tiskarom, objavljivanje knjiga, rad na oblikovanju i tiskanju kalendara i raznih priručnika (*Priručnik*, *Sibila* i dr.).
3. Književna, pjesnička djela.
4. Doprinos u pogledu rada na utvrđenju hrvatskog književnog jezika.

1. *Historičar*

Historijski spis *Kronika aliti spomen svega svita vikov u dva dela razrađen* oblikovao je tako što je za starija vremena uzeo navode i informacije iz Vramčeve kronike iz 16. stoljeća, dok je za kasnija vremena, do 1690., sam skupljao podatke. *Kroniku* je namijenio najširim društvenim slojevima, kako

sam kaže, želeći: "da se većšina š njom služi". Iako je to zapravo skromna i suha, oskudna kronika, nizanje događaja, Vitezović je ipak u njoj pokazao stanovita opredjeljenja i izbor.

2. *Kulturno prosvjetni radnik*

Uporedo s planom velikih i bitnih narodnih hrvatskih ideja državnosti, Kraljevine i naroda općenito, Vitezović kao pravi preporoditelj i vizionar djeluje i u pravcu svakodnevnog kulturno-prosvjetnog buđenja. Može se reći da je Vitezović inicijator velike kulturno-prosvjetne misli koja će u ilirskim danima početkom 19. stoljeća doći u prvi plan. Rodoljubnim motivom djeluje Vitezović i kao upravitelj tiskare. Posebno se njegov domoljubni osjećaj očituje pri oblikovanju i uređivanju niza kalendara. Davao im je razna imena, a potpisivao se pseudonimima. Tako je tiskao *Kalendarim aliti misečnik hervatski za leto 1695.* i potpisao ga kao Ljubomir Zelenlugović. Poslije toga uređivao je kalendare iz godine u godinu. Jedan se npr. zove *Zoroast hervatski aliti misečnik i dnevnik gospodarski i gospodski* (1698.), zatim slično 1699. i dr. Kalendar za g. 1705. potpisao je kao Radovan Zelenlugović izražavajući ponovno u tom prezimenu staru hrvatsku sklonost da se pejzažem očituje vlastita uraslost u svoju zemlju, tj. domoljublje.

U neposrednoj svezi s kalendarima je i Vitezovićeva edicija *Priručnik hervatski aliti razlika mudrosti cvitje* (Zagreb, 1703.), u kojemu je sabrao mudre izreke-poslovice, što ih je prije toga bio objavio u kalendarima (stihovi, stari hrvatski osmerački parovi). Sličnog pučkog karaktera je i *Sibila*, puna pučkog folklornog štiva i "proročnih" savjeta za budućnost.

3. *Književnik - pjesnik*

Već u prvim mladenačkim godinama kreće se na relaciji Zagreb-Kranjska-Senj, i učeći i čitajući povremeno sklada pjesme. Tu su prigodnice napisane u stilu onoga što je učio u školi, dakle latinske pjesme u elegijskom distihu, ali ima i hrvatskih stihova, oblikovanih u dvostrukorimovanom starom hrvatskom dvanaesteru, a ima pjesama i u sestinama. Od početka svog pjesničkog djelovanja Vitezović se odmah očituje kao rodoljub, pa u usta vile Hrvatkinje stavlja vlastite preokupacije i misli o sudbini Hrvatske:

Nebo s mučeniki jesam naselila,
tisuć sam Herkulov i Hektor rodila.

(V. Valvasor: *Die Ehre der Herzogtums Krain*, 1689).

Najpoznatije Vitezovićevo pjesničko djelo je *Odiljenje sigetsko*, tiskano u Linzu 1684. Značajno je da pjesmu o Zrinjskomu pjeva nedugo poslije tragadije

u Bečkom Novom Mestu, dakle u vrijeme kad se svim sredstvima nastojalo slavnu obitelj ocrnjeti, pa je predstavljalo stanovitu, i ne malu, hrabrost pisati u to vrijeme o jednom Zrinjskomu. Štoviše, u poemi Vitezović ističe zasluge roda Zrinjskih. Poemu o Zrinjskomu oblikovao je u četiri dijela (mislio je stvar i produžiti), i u dvanaestercima. To su starohrvatski dvanaesterci Marulićevskoga tipa u kojima se rima distiha prenosi u sredinu idućeg distiha. Ili su pak oni koji imaju četverostruko rimovanje, što je pronašao i u Petra Zrinjskoga (u *Opsidi Sigetskoj*).

U poemi o Nikoli Šubiću Zrinjskom, sigetskom junaku, pjesnik slijedi autore slavne sigetske epopeje, ali temu vidi i fiksira na osobit način. Nema namjeru pružiti kronološku sliku događaja, nego ga privlače neki osobiti motivi, neke pojedinosti, one koje spadaju u sfere usputnih, popratnih, pojedinačnih, ljudskih i pjesničkih refleksa i razina. U tom smislu svoje djelo organizira na "dijelove", pa govori o temama, licima, pojavama i fenomenima koji nisu epski fundamentalni nego su više rezultat autorovih ilirsko-egzistencijalnih razmišljanja (npr. pjeva o gospodičnoj Sofiji, o ptici orlu, o onome što govori putnik, crta alegorijsku viziju Hrvatice, i sl.). Vitezović dakle iz epskog kompleksa izvlači njegov, inače u epu uvijek prisutni, lirski dio i samo taj vidi, samo o njemu pjeva. Ovaj koncept jasno se razabire i iz naslova poeme: *dijeljenje, odijeljenje*, tj. rastanak, što je dakako drukčiji koncept vizure nego je koncept viteške časti i epskog junaštva. Te koncepte prenio je pjesnik u sfere nesreće koja je snašla narod i u narodu bolno odjeknula. Zrinjski je svjestan kraja koji mu se primiče, ali ipak očituje i snažni zakon održanja što se očituje u odnosu prema sinu, a to je vidljivo i u autorovu nastojanju da narodu kaže kako se treba pouzdati u sebe i u svoje snage. Dakako, ovaj autorov koncept daje posebne kvalitete, kad je riječ o vrednovanju Vitezovićeve djela.

Vitezović je napisao još dva djela poemičnog karaktera. To su poeme *Novljančica* i *Sejčica*. Prva je izgubljena (pjesnik je spominje), a *Sejčica* je poema od 24 sestine (144 stiha). U njoj se opisuju podvizi senjskih junaka u sukobu s Francuzima koji su bili i Senjanima zaprijetili. Pjesma posjeduje elementa stila narodnog kazivanja, a strofom sestinom uključuje se u staru hrvatsku baroknu poeziju, posebno onu dubrovačkog tipa.

Vitezović je posebno bio orijentiran prema pisanju prigodnih pjesama. To je vrsta poezije koja je u hrvatskoj poeziji postojala već stoljećima, a posebno je oživjela upravo u Vitezovićevo doba.

Prigodne pjesme nastale su u humanizmu, da zatim u vremenima renesanse dožive veliku popularnost. U hrvatskim renesansnim priobalnim komunama bile su zapravo najvidljiviji znak književnog života i književnog

opredijeljena. Teško bi bilo nabrojiti sve prigode koje su izazivale pisanje pjesama. Sve što se događalo u privatnom životu, u osobnom životu i obitelji, u društvu, prijateljstvu, trajanju od rođenja do smrti, te javnom društvenom životu grada, sredine, zemlje-domovine i naroda, u vojničkom životu, u političkom i crkvenom životu - sve je bilo prikladna tema za poeziju, za prigodnu pjesmu.

Vitezović je cijeli život proveo djelujući javno i veoma angažirano. Zato su mnoge njegove prigodne pjesme nastale nekim povodom i određene nekim događajem. Pisao je prigodnice na latinskom i narodnom jeziku. Stihovima se obilno služio i u kalendarima i u enigmatikom djelovanju, u sastavljanju raznih zagonetki. Stihovima se obraćao uglednicima, pa i najuglednijim osobama svoga vremena, stihovima je sastavljao i posvete u svojim djelima.

4. *Filologija*

S *Odiljenjem sigetskim* počinje Vitezovićev javni govor i rad na pitanjima hrvatskog književnog jezika. Vidi dobro probleme i razloge zaostajanja u rješavanju hrvatskih jezičnih pitanja. Razloge pored ostalog vidi i u nemaru, te poteškoćama same problematike. Među poteškoće i neprilike navodi i strani utjecaj na hrvatski jezik, neumjereno unošenje stranih elemenata.

U *Odiljenju sigetskom* osnovica je čakavska.

Na veće poteškoće i probleme naišao je kad je čitao Vramčevu kroniku i prenosio je u svoje djelo. Uvodi u svoj rječnik riječi iz raznih krajeva postupajući tako kao i mnogi drugi hrvatski djelatnici njegova vremena koji hrvatski jezik u budućnosti vide u približavanju raznih dijalekata. Ipak, konačno, u *Priričniku* iz 1703. kreće prema štokavštini.

O jezičnim problemima govori i u uvodnim obraćanjima čitaocima u *Odiljenju* i u *Kronici*.

Svoje jezične poglede, na kraju iznosi u rječniku latinsko-hrvatskom (*Lexicon-latino-illyricum*), u kojemu se nalaze riječi iz raznih hrvatskih narječja. Gramatički pokušaj ostvario je u djelu *De aris et fociis Illyriorum*.

Pravopisno rješenje vidio je u odlučnoj reformi latinice, o čemu više puta govori, posebno u izgubljenju raspravi *De Ortographia*, za koju doznajemo u predgovoru historijskog djela *Plorantis Croatiae saecula duo* i iz *Priričnika*.

Nastojao je ostvariti princip *jedan glas - jedan znak*. Nije to uspio i ostvariti, ali je taj njegov princip i nastojanje u tom pravcu bio moćni poticaj za ono što je učinio kasnije Ljudevit Gaj u prvoj polovici 19. stoljeća. Tako je i u jezičnom pogledu, kao i u svom cjelokupnom književnom i narodno-prosvjetiteljskom radu, Vitezović bio neposredni i jasno uočljivi preteča Ilirskog pokreta.

Navedene žanrovske razine, kao i one prije spomenute: medijske, idejne, kronološke u Pavla Vitezovića mogu se uočiti, ali se ne mogu sasvim dijeliti jedna od druge. One su sve zajedno i svaka za sebe dio jednog jedinstvenog osobnog kulturno-narodnog subjekata, jedne djelatnosti i jedne individualnosti. Uočiti jedinstvenu motivaciju raznovrsnih odnosa i slojeva u opredjeljenju Pavla Vitezovića, i općenito u njegovu djelu, znači ugledati jednu osobitu cjelinu i jednog autora u njegovu totalitetu. To je ujedno i jedini put da se ovoga čovjeka u cjelosti sagleda. Bez tog zajedničkog pogleda ne može se uočiti pojava Pavla Vitezovića u jednom vremenu i trenutku hrvatske povijesti, ne može se ovoga autora shvatiti ni ocijeniti. U tom jedinstvenom okviru zajedno su se našli kulturni, narodni, rodoljubni, znanstveni i književni poticaji i motivi. Oni su u slučaju Pavla Vitezovića bili apsolutno zajednički, totalni svaki za sebe i kao cjelina zajednice, ne kao popratna djelatnost nago kao sveopća umjerenost, kao jedna najintimnija egzistencijalna preokupacija. U svakom svom poslu i dijelu bio je čitav, cjelovit, osobno nazočan. Njegov život bio je identifikacija njegova rada. Nije postojala druga preokupacija u Vitezovićevu životu osim one koju je ostavio u djelima.

U cijelom svom životu i svim postupcima, u općekulturnom, književnom i znanstvenom radu, posebno u djelima historijskim i literarnim napisanim na narodnom jeziku i izlažući svoje koncepcije u jednom veoma napovoljnom vremenu, Vitezović je pokazao ne samo veliku umješnost i pravi osjećaj za ono što treba nego i veliku hrabrost, jedinstvenu u hrvatskim književnim i znanstvenim krugovima svoga vremena. Duboko i dosljedno cijelog života obuzet sudbinom Hrvatskog kraljevstva i hrvatskog naroda, djelovao je u pravcu svoje ideje, a u vrijeme kad je hrvatska ideja i ideja Hrvatskog kraljevstva, a poslije Zrinsko-frankopanske pogibije bila skrajnje neprivlačna, zazorna i opasna. Poslije katastrofe zrinsko-frankopanske hrvatska narodna i državna misao bila je temeljito potisnuta. Zrinski se nisu smjeli spomenuti, sve je njihovo bilo uništeno i razgrabljeno, ime im je stavljeno na stup sramote, a s njima je u veoma težak položaj došao i pravni status Hrvatskog kraljevstva, hrvatskog državnog prava. U zemlji je zavladao potpuni muk, smjeli su se javljati samo glasovi osude Zrinskih i Frankopana; zemlja je okupirana od njemačke soldateske, narod je pao u rezignaciju, jad i nevolju.

U javnom je saobraćaju kružila misao o velikom zločinu i zasluženju kazni što je stigla Zrinske i Frankopane. Govorilo se o njihovu nerazboritu djelu, o izdaji i uvredi Njegova Veličanstva cara i kralja. Zemljom su kružili pjesnički sastavi u kojima se osuđivalo "urotnike", javila se i opsežna pjesma anonimnog pjesnika na kajkavskom jeziku pod naslovom *Od Petra Zrini bana*

horvatskoga, u kojoj se potanko opisuje tijek događaja što su ih izazvali "pobunjenici", od početka "urote" do pogibije u Bečkom Novom Mestu. Posebno se u poemi upozorava na neizmjerne častohleplje i gramzljivost velikaša koji su se pobunili protiv svoga cara i to poticani prvenstveno od Katarine žene Petra Zrinskoga. U prvi plan stavlja se njezina krivnja, ona je prikazana kao zao duh koji je na krivi put zaveo Petra Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana.

Književnici su šutjeli ili su bili krajnje oprezni. Juraj Habdelić se zadržao na upadno kratkoj osudi "gizdosti velike gospode", a kao primjer gospodske gizdosti navodi Zrinske i Frankopane i zatim posljedice njihovih neumjerenih želja. To vidi Habdelić i istovremeno ojađen i nesretan vidi sve zlo i nesreću koja je snašla Hrvatsku: "Otud vojske zburkanja, harametnje, v varašeh, v orsageh. Otud orsgov varašev gradov sel porobljenje, porušenje. O da bi toga očima našemi ovo isto leto 1670., leto ko ovo žalosten pišem vu našem nevoljnom orsagu ne videli" - Boltižar Milovec svoju nekadanju odanost i privrženost Frankopanima i Zrinskima želi sada "opravdati" žestokim napadom na one koje je prije hvalio. I on smatra Katarinu Zrinsku krivcem za sve nesreće, kao izvor zla ističe nju kojoj je nedavno posvetio i jednu svoju knjigu.

Djelujući u ovoj i ovakvoj atmosferi Vitezović pokazuje veliku hrabrost. Njegovo se djelovanje razlikuje od svih ostalih. Doduše, neumornim nastojanjem godinama pronalazi zaštitnike, prijatelje u višim krugovima, približava se plemstvu, piše, slavi i hvali mnoge uglednike, posebno hvali i do neba uzdiže bečku carsko-kraljevsku kuću i neumorno ponavlja kako upravo ta kuća ima pravo na sve hrvatske zemlje koje se oslobađaju od Turaka ili koje treba osloboditi. Hrvatsko kraljevstvo Vitezović uporno i dosljedno vidi u okviru carske kuće. Dvosturkim kanalom svog javnog djelovanja: sudjelovanjem u saboru i traženjem veza u visokim krugovima te hvaljenjem carskog dvora Vitezović osigurava okvir za svoje djelovanje. A to djelovanje sasvim je na liniji afirmacije, oslobođenja i dovođenja Hrvatskog kraljevstva u okvire stare slave. Nijedan hrvatski čovjek prije 19. stoljeća nije ideju o hrvatskoj državnosti tako uporno i dosljedno zastupao kao Pavao Vitezović.

Svoje misli i koncepte Vitezović izlaže na obadva jezika: na latinskom i narodnom, hrvatskom jeziku. Dakako, pri tome dobro zna što će pisati jednim a što drugim jezikom. Sve svoje rodoljubne i književne nazore usklađuje sa suvremenim potrebama i mogućnostima.

U tom smislu na narodnom jeziku i na tradiciji starog hrvatskog dvanaesterca piše poemu *Odiljenje sigetsko*. U vrijeme neposredno poslije Zrinsko-frankopanske katastrofe piše poemu o Zrinskima. Štoviše, poemu

posvećuje Adamu Zrinskomu, sinu Petrova brata Nikole, onoga što je, navodno, poginuo od vepra u lovu 1664. Ističe pri tome kako je Adam baštinik imena i vrline svoga velikog pretka kojemu se "opterećenu mačevima, bojnim zastavama i pobjednim znacima dive ostali junaci i sva stoljeća".

S Adamom Zrinskim Vitezović se i osobno poznao. Bilo je to u prosincu, pred Božić 1683. u Turopolju (u Obrežu), u kuriji bana Nikole Erdedija u kojega je Vitezović u to vrijeme privremeno bio u službi. Sa Zrinskim je i dalje komunicirao, dobivao je i pomoć od njega, a iz Senja ga je obavješćivao o novostima.

Zrinske Vitezović obilno hvali i u svojoj *Kronici* tiskanoj 1696., dakle u vrijeme kad je Adam već odavno mrtav (1691. u bici kod Slankamena), a Petrov sin Ivan doživotno zatočen kao "izdajnik". Na više mjesta u *Kronici* Vitezović govori i o Frankopanima, o njihovim junačkim djelima i slavnim podvizima. Spominje i djela braće Nikole i Petra. Pod godinom 1670. navodi kako "otajno suprot cesaru podignuće očituje se. Karlovački general robi Zrinskoga i Tržačkoga i drugih poglavitih ljudih imanja. Nimci dojdose u Čakov turen. Svarču, novi grad Zrinskoga Petra, Karlovčani razmetaše. Otud popravljen Dubovac i zgrajene hiže generalske u Karlovcu i kapela s. Josefa." Pod 1671. govori o "spravišću u Požunu protiv zasednikom cesarovim" nakon čega urotnicima "glave behu odsičene". Senjsku kapetaniju "zadobi general karlovački". Esterhazi se sukobio s Turcima, ali je bio nadvaldan (kao da Vitezović kaže: eto, nadvaldan je, jer nema Zrinskih).

Vitezović je bio pjesnikom na svim razinama. Cijelog života pisao je stihove, vodio osobitu brigu o svom radu, svoje stihove nastojao je proširiti, objaviti. Pored toga bio je pjesnikom i u svakodnevnom humanističkom svom življenju i djelovanju. Cjelokupni svoj rad prožimao je naglašenim idealizmom, upornim i dosljednim uvjerenjem, kako treba i mora sve svoje sposobnosti staviti u službu ideala napretka, slobode i sreće, jednog boljeg života ljudi i svoje domovine posebno.

Različite pjesničke razine u Vitezovićevu djelu i životu ne možemo dijeliti. Činjenica što je bio pjesnički životno motiviran, što je povezao i u egzistencijalnom totalitetu spojio svoje rodoljubno-humanističko i povijesno hrvatsko osjećanje i tom osjećaju posvetio cijeli svoj život, s tom činjenicom i istinom treba povezati i Vitezovićevu sklonost da stalno govori u stihu. Bio je siguran da će govoreći stihovima lakše doprijeti do drugih, do svih ljudi.

Intimno ponesenim emocionalnim totalnim nabojem doživljaja sudbine hrvatske povijesti i hrvatske kulture, Vitezović se uključio u broj onih hrvatskih književnika i općenito onih hrvatskih velikana koji su svoju sudbinu nedjeljivo

povezali sa sudbinom hrvatskog naroda i istovremeno se uključili u maticu hrvatske književnosti. Hrvatska književnost stoljećima je izrastala iz svoje narodne teške i krvave sudbine, pa će zato i identifikacija hrvatskih književnika imati posebna obilježja, posebne znakove. Oni će često biti tragični, teški, bolni. U tom smislu Vitezović se ukazuje kao iznimno veliki čovjek, kao auktor, kao *personlichkeit* vrhunskog dometa u hrvatskoj povijesti, kao jedan od niza velikih mostova i vizionara u matici hrvatskog višestoljetnog trajanja.

Za neke velikane hrvatske prošlosti već su suvremenici izrekli pravu riječ. Tako je suvremenik rekao za Gundulića da je: REX POESIAE ILLYRIAE - KRALJ HRVATSKE POEZIJE. Petru Hektoroviću suvremenik se obratio usklikom: HRVATSKOGA DIKO I SLAVO JEZIKA. Petar Zrinjski nazvan je: TRUBLJOM SLOVINSKOM. Senjski kanonik Fabijan Sebastijan Glavinčić rekao je 1682. godine o Vitezoviću da je to: GRANDE CROATORUM DALMATIAEQUE DECUS - VELIKA DIKA HRVATSKE I DALMACIJE.

Poseban sjaj mnogih hrvatskih književnih velikana utvrđuje podatak što su najčešće bili žrtve, trpjeli su, padali i stradali za svoje vizije i ideale. Vođen svojim idealima Vitezović je svoj život proveo u neshvaćanju, u siromaštvu, oskudici i nevolji, da završi kao prognanik u tuđini, sam u nekom svratištu u Beču. Svoj život sâm je označio slušajući Hrvatsku kako govori:

Poslje početka ljeta pedeset i drugoga rodi Viteza Pavla Senj, za velike sposobna dosta stvari, no sreće slabe. Jedamput on će imena moja u djela možda pohranit, što propasti neće. Nezahvalnu će ipak domaju svoju upoznat, nestalne prijatelje svoje i nade isprazne posve, jer će živjet u vijeku u kom će se hrvatska krepost smanjiti, te će se svatko za svoje starati dobro, za opće nitko, a on će stvarima časnima više nego o korisnima mislit. U teškoj plemenit kušnji. Napredak u kući svojoj za hvalu i slavu držat prosti veseli svijet. Sudbina kad nam isteče, od sreće dare gubimo, a jedini ostaje za nas nepropadljivi glas o kreposnom našem životu.

PAVAO RITTER VITEZOVIĆ ALS KROATIST

Zusammenfassung

In diesem Artikel beschreibt der Autor das Leben von Pavao Ritter Vitezović und betont die Bedeutung seiner Ideen und seinen Beitrag zur Kroatistik. Nach der Meinung des Autor stellen die Werke von Pavao Ritter Vitezović eine ideologische Einheit dar, die mit seiner rationalen und emotiven Beziehung zu den zeitgenössischen Bedürfnissen seines Volkes gebunden sind, und auf dem gleichen Niveau gestaltete er auch seine lateinischen Werke. Deswegen kann man sagen, daß die lateinischen und kroatischen Werke von diesem großen Mann eine einheitliche Gesamtheit darstellen. Pavao Ritter Vitezović unterordnete seine mannigfaltige Tätigkeit den Bedürfnissen seines kroatischen Volkes und der kroatischen staatsgründenden Idee.